

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

IHMISOIKEUSKESKUS

Toimintasuunnitelma 2025

IHMISOIKEUSKESKUS

TOIMINTASUUNNITELMA VUODELLE 2025

Ihmisoikeusvaltuuskunta hyväksynyt 9.12.2024

1. Johdanto	4
1.1 Toimintaympäristö	4
1.2 Ihmisoikeuskeskuksen talous ja henkilöstö	5
2. Perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen seuranta ja edistäminen	6
2.1 Perus- ja ihmisoikeuksien tila Suomessa	6
2.2 Ihmisoikeussopimusten ja oikeusvaltioperiaatteen täytäntöönpanon seuranta ja edistäminen	6
2.3 Ihmisoikeuskoulutus sekä koulutuksen ja tutkimuksen edistäminen	7
2.4 Yritysten ihmisoikeusvastuu	7
2.5 Medianvapaus	8
2.6 Ihmisoikeuspuolustajat ja kansalaisyhteiskunta	8
3. Ikääntyneiden, vammaisten ja muiden haavoittuvuuden riskissä olevien ryhmien oikeudet	9
3.1 Oikeudellisen näkökulman ja osallisuuden vahvistaminen	9
3.2 Vammaisten ja ikääntyneiden oikeuksiin liittyvä tutkimustieto	9
3.3 YK:n vammaisyleissopimuksen veloitteiden toteutumisen ja ikääntyneitä koskevan kansainvälisen sääntelyn kehittymisen seuranta ja edistäminen	9
4. Viestintä ja vaikuttamistyö ihmisoikeuksien edistämisen keinona	10
4.1 Perus- ja ihmisoikeusnäkökulman vahvistaminen	10
4.2 Viestinnän ja vaikuttamisen kohdentaminen ja systematisointi	10
4.3 Viestinnän kehittäminen	10
4.4 Tulevia tilaisuuksia ja julkaisuja	10
5. Resilienssi ja ihmisoikeusennakointi	11
6. Nuorten asiantuntijoiden ohjelma	12
7. Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminta	13
8. Osallistuminen kansainväliseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön	14
8.1 Kansainvälinen ja eurooppalainen yhteistyö	14
8.2 Akkreditaatio	15

1. Johdanto

1.1 Toimintaympäristö

Euroopan turvallisuustilanne on huolestuttava. Suomi liittyi Naton jäseneksi vuonna 2023. Venäjän laiton hyökkäyssota Ukrainaan jatkuu ja lisää tulevaisuuden epävarmuuksia. Suomeen kohdistuvista hybridiuhista keskustellaan. Ukrainan tukemisessa avainkysymyksiä ovat pakolaisten tarpeista huolehtiminen, sotarikosten dokumentointi, ihmisoikeustoimijoiden, oikeusvaltion ja demokratian vahvistaminen osana jälleenrakentamista sekä liittymisprosessi EU:hun. Euroopan turvallisuusuuhkia lisäävät Lähi-idän aseellisen konfliktin vaikutukset, jotka rapauttavat myös luottamusta ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuteen. Tämä näkyy muun muassa maahanmuuttopolitiikan huomattavina kiristyksinä kautta Euroopan.

Ihmisoikeuksia, oikeusvaltioperiaatetta ja demokratiaa kyseenalaistetaan monin tavoin, myös Suomessa. Useissa Euroopan maissa on tehty heikennyksiä oikeusvaltion keskeisiin rakenteisiin. Hallitusten säästöbudjetit ovat lisänneet niin yhteiskunnallista eriarvoisuutta kuin vastakainasettelua, myös eri kieliryhmien välillä. Tuomioistuinten riippumattomuutta on horjutettu ja kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeustoimijoiden toimintaedellytyksiä kavennettu. Naisten oikeuksia vastustavat liikkeet jarruttavat tasa-arvon edistymistä. Toisaalta uusia keskustelemaan demokratian toimintatapoja on kehitetty ja otettu käyttöön ja myös ilahduttavasti oikeusvaltiota on pyritty palauttamaan, erityisesti Puolassa.

Yhteiskunnan ja oikeusvaltion resilienssiä on Suomessa ryhdytty vahvistamaan. Oikeusvaltion riippumattomuuden perustuslaillisia takeita selvittää oikeusministeriön asettama työryhmä. Suomessa on myös virinnyt kriittisiäkin sävyjä saanut

keskustelu perustuslakivalvonnan ja lainvalmistelun tilasta sekä turvallisuuskysymysten ja ihmisoikeusvelvoitteiden yhteensovittamisesta. Perus- ja ihmisoikeustoimijat, kuten Ihmisoikeuskeskus ja ihmisoikeusvaltuuskunta, osallistuvat tehtävänsä mukaisesti tähän keskusteluun. Valmiuslain kokonaisuudistus kulkee eteenpäin. Eri toimijoiden kriisivalmiuksia kehitetään vastaamaan aikamme turvallisuusuuhkiin. Ihmisoikeustoimijoilla ja kansalaisyhteiskunnalla on merkittävä asema kriisitalanteissa. Ihmisoikeudet, oikeusvaltioperiaate ja demokratia ovat yhteiskunnan arvoperusta, jolle turvallisuutta, kriisinkestävyyttä ja luottamusta rakennetaan. Turvallisuus ja ihmisoikeudet eivät siten ole toisensa poissulkevia: turvallinen yhteiskunta antaa edellytykset toteuttaa perus- ja ihmisoikeudet, mutta niitä rikkova yhteiskunta ei ole turvallinen.

Kansainvälisessä ja eurooppalaisessa ihmisoikeuksien sääntelyjärjestelmässä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuonna 2022 YK:n yleiskokous julisti oikeuden puhtaaseen, terveelliseen ja kestäväan ympäristöön ihmisoikeudeksi. Kansainvälisten, eurooppalaisten ja kansallisten tuomioistuinten kasvavalla ympäristöön liittyvällä oikeuskäytännöllä on keskeinen merkitys ympäristöihmisoikeuksien muotoutumisessa ja edistämisessä. Ihmisoikeuskeskus julkaisi vuonna 2024 katsauksen ilmastonmuutoksesta ihmisoikeuskysymyksenä. Se korostaa tarvetta ottaa huomioon ilmastohaavoittuvat ryhmät kuten taloudellisesti heikossa asemassa olevat naiset, ikääntyneet ja vammaiset henkilöt, siirtolaiset ja alkuperäiskansat.

Tekoälyn ihmisoikeusnormistoa on lujitettu. Euroopan neuvoston tekoälypuitesopimuksen ratifiointiprosessi alkoi vuonna 2024. EU:n tekoälysäädös astuu asteittaan voimaan kolmen vuo-

den aikana. Ihmisoikeusperiaatteiden soveltaminen ja tekoälyjärjestelmien vaikutusten arviointi ihmisoikeuksille, oikeusvaltiolle ja demokratialle ovat eurooppalaisen sääntelyjärjestelmän keskipisteessä. Tekoäly tarjoaa myös mahdollisuuksia ihmisoikeustyön kehittämiseen.

Toimintaympäristön muutokset edellyttävät Ihmisoikeuskeskukselta toiminnan ja osaamistarpeiden arviointia ja kehittämistä. Keskus vahvistaa yhteistyötään uusien sidosryhmien kanssa ja syventää asiantuntemustaan yhdessä niiden kanssa. Keskus pyrkii myös edelleen edistämään ihmisoikeustoimijoiden osallistumista kokonaisturvallisuuden ja inhimillisen turvallisuuden rakentamiseen. Turvallisuustoimien vaikutusten arviointi perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiselle sekä tekoälyjärjestelmien monitahoiset vaikutusarviointit edellyttävät uusia valmiuksia. Ihmisoikeuskeskus pyrkiiikin vahvistamaan ihmisoikeustoimijoiden resilienssiä tekemällä laajaa yhteistyötä niin kansallisella kuin eurooppalaisella tasolla, huomioiden tässä myös NATO-jäsenyyden mukanaan tuomat ihmisoikeuskysymykset. Vuonna 2025 keskuksen kansainväliseen toimintaan vaikuttaa myös se, että Suomesta tulee sekä ETYJin että Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajamaa vuodeksi 2025 ja se tavoittelee YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyttä kaudelle 2029-2030.

Osana valmiuksiensa vahvistamista Ihmisoikeuskeskus julkaisi vuonna 2022 selvityksen suomalaisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista. Selvityksessä tarkasteltiin toimijoita koskevaa lainsäädäntöä, itsenäisyyttä ja riippumattomuutta toimeenpanovallasta, toimivaltuuksia ja tehtäviä. Vuonna 2023 julkaistiin selvitys ihmisoikeusennakoinnista, resilienssistä ja varautumisesta yhteiskunnan murrosaikana. Selvitys tarjoaa työkaluja ihmisoikeustoimijoiden ennakointivalmiuksien ja resilienssin kehittämiseksi sekä eväitä ihmisoikeuksien huomioon ottamiseen kansallisessa ennakoinnissa. Ennakoinnin avulla voi hahmottaa ihmisoikeuksien asemaa ja muutoksia pitkällä aikavälillä sekä arvioida kehittämis- ja uudistustarpeita.

1.2 Ihmisoikeuskeskuksen talous ja henkilöstö

Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2025 talousarvio on 1 168 000 euroa, josta palkkamenot ovat 950 000 euroa ja toimintamenot 218 000 euroa. Arviossa on huomioitu eduskunnan säästötavoitteet, jotka Ihmisoikeuskeskuksen osalta kohdennetaan vuonna 2025 toimintamenoihin. Toimintamenojen osalta asiantuntija- ja tutkimuspalvelut, ulkopuolisten palkkiot sekä matka-, käännös- ja tulkkauspalvelut ovat suurimmat kuluerät.

Vuonna 2025 Ihmisoikeuskeskuksessa on virassa tai virkasuhteessa 10 henkilöä. Keskus on hallinnollisesti eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä mutta toiminnallisesti itsenäinen ja riippumaton. Sen toimitilat sijaitsevat eduskunnan C- ja D-talossa. Ihmisoikeuskeskus saa toimitilat, laitteet sekä osan palveluista eduskunnan kanslialta ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialta.

2. Perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen seuranta ja edistäminen

2.1 Perus- ja ihmisoikeuksien tila Suomessa

Ihmisoikeuskeskus ylläpitää seurantatietopohjaa perus- ja ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion tilasta Suomessa. Seurantatiedon perusteella arvioidaan ja edistetään eri tavoin oikeuksien toteutumista. Tietoa hyödynnetään lausunnoissa, kansainvälisille sopimusvalvontaelimille annettavissa raporteissa sekä tausta-aineistona muussa edistämistyössä, kuten koulutuksissa, viestinnässä ja vaikuttamisessa.

Erityisinä painopisteinä Ihmisoikeuskeskuksen seuranta- ja edistämistyössä ovat lakisääteisenä tehtävänä vammaisten oikeuksien toteutumisen seuraaminen ja edistäminen sekä ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien toteutumisen edistäminen eri tavoin.

Muina keskeisinä teemoina ovat ilmastonmuutos ihmisoikeuskysymyksenä sekä osana arktista ulottuvuutta ja alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumista, lähisuhdeväkivallan eri muodot ja niiden vaikutus erityisesti naisten oikeuksien toteutumiseen, medianvapaus ja ihmisoikeuspuolustajien suojelun vahvistaminen sekä erityisen ajankohtaiset yritysten ihmisoikeusvastuu ja tekoälyn ihmisoikeuslittuvuudet. Nuorten näkökulma oikeuksien toteutumiseen ja haavoittuvuuden riskissä olevien oikeudet, esteettömyys ja saavutettavuus sekä turvallisuusympäristön muutokset huomioidaan kaikessa työssä.

Monia teemoja seurataan kansallisen tason lisäksi osana eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä, etenkin ENNHRI:n, GANHRI:n, Euroopan neuvoston, EU:n perusoikeusviraston FRA:n ja YK:n sekä ETYJin puitteissa. Tästä saadaan merkittävää synergiaetua keskuksen seuranta- ja edistämistyöhön.

2.2 Ihmisoikeussopimusten ja oikeusvaltioperiaatteen täytäntöönpanon seuranta ja edistäminen

Ihmisoikeuskeskus jakaa tietoa kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ja oikeusvaltiota koskevista sopimuksista ja mekanismeista, sopimusvalvontaelinten yleiskommenteista, Suomea koskevista suosituksista sekä kantelu- ja valitusratkaisuksista. Ihmisoikeuskeskus ylläpitää temaattisia koosteita kansainvälisten sopimusvalvontaelinten Suomelle antamista suosituksista ja niiden vaikutusten analysointia kehitetään. Niiden hyödyntämistä edistetään lainvalmistelussa ja poliittisessa päätöksenteossa.

Laajoina kokonaisuuksina keskuksen toiminnassa jatkuvat vuonna 2025 kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta ja edistäminen, oikeusvaltion vahvistaminen ja siinä erityisesti oikeuksiin pääsyyn ja oikeusvaltiotoimijoiden tukemiseen liittyvät kysymykset.

Kansainväliset ihmisoikeussopimusten määräjain toistuvat raportointiprosessit tarjoavat mahdollisuuden nostaa kattavasti tarkasteluun perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa havaittuja puutteita. Tavoitteena on laajempi tietopohja hallituksen raporttien käsittelyssä ja paremmin kohdennetut suositukset Suomelle.

Vuoden 2025 aikana Ihmisoikeuskeskus osallistuu aktiivisesti YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportointiprosesseihin eri tavoin. Käynnissä olevia raportointikierroksia on muun muassa YK:n vammaisyleis-sopimuksen (CRPD), YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen (CAT) ja naisiin kohdistuvan syrjinnän vastaisen sopimuksen (CEDAW) sekä uuden huh-tikuussa 2023 voimaan tulleen tahdonvastaisten katoamisten vastaisen sopimuksen (CED) osalta.

Euroopan neuvoston vähemmistöpuiteyleissopimus (FCNM), kieliperuskirja (ECRML) sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastainen Lanzaroten sopimus samoin kuin Euroopan sosiaalisten oikeuksien peruskirja ovat raportointikierrosten aktiivivaiheissa asianomaisissa komiteoissa. Lisäksi Euroopan rasismin ja syrjinnän vastainen komissio (ECRI) antaa raporttinsa vuonna 2024 tekemänsä maavierailun pohjalta. Vuonna 2025 Suomen hallitus myös antaa vapaaehtoisen välikausiraportin YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (UPR).

Ihmisoikeuskeskus jakaa tietoa Suomelle annetuista suosituksista, sopimusvalvontaelinten yleiskommenteista sekä kantelu- ja valitusratkaisusta ja hyödyntää näitä suosituksia, kommentteja ja ratkaisuja niin seuranta- kuin edistämistyössään. Osana tiedotusta Ihmisoikeuskeskus ylläpitää temaattisia koosteita kansainvälisten sopimusvalvontaelinten Suomelle antamista suosituksista, kommenteista ja ratkaisusta ja pyrkii osaltaan edistämään ulkoministeriön suositustietokannan tunnettuutta.

Vuonna 2025 Ihmisoikeuskeskus pyrkii myös tukemaan eri toimijoiden osallistumista määräaikaishavaintointiin. Tässä tarkoituksessa keskus jakaa tietoa sopimuksista, raportoinnin aikatauluista, osallistumismahdollisuuksista ja menettelytavoista. Sen lisäksi, että keskus laatii raportointiprosesseja yleisesti koskevaa koulutusmateriaalia, se tarjoaa tarvittaessa tiettyä prosessia koskevaa kohdennettua koulutusta.

Ihmisoikeuskeskus edistää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean sekä YK:n komiteoiden valitus- ja kanteluratkaisujen täytäntöönpanoa ja vaikuttavuutta muun muassa kiinnittämällä kansallisten täytäntöönpanoviranomaisten ja kansainvälisten valvontaelinten huomiota ongelmakohtiin ja herättämällä niistä keskustelua.

Osana Petteri Orpon hallituksen elokuussa 2023 antaman yhdenvertaisuustiedonannon täytäntöönpanoa hallitus käsittelee vuosittain kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamat ratkaisut, päätelmät ja suositukset ja päättää tarvittavista toimenpiteistä. Ihmisoikeus-

keskus edistää valtioneuvoston vuosittaisen tarkastelun tuloksien tunnettuutta ja hyödyntää niitä niin ihmisoikeusvaltuuskunnan kuin ihmisoikeusjärjestöjen kanssa tehtävässä työssä.

Oikeusvaltion tukeminen, oikeusvaltiotoimijoiden vahvistaminen ja demokraattisen yhteiskunnan ylläpito ovat keskeinen osa Ihmisoikeuskeskuksen työtä. Tässä tarkoituksessa keskus tarkastelee säännöllisesti niin eri ihmisryhmien pääsyä oikeuksiin kuin rakenteiden kestävyttä, edistää tietoisuutta oikeusvaltiota koskevista sopimuksista ja mekanismeista ja raportoi vuosittain mm. Euroopan komissiolle ihmisoikeus- ja oikeusvaltiotoimijoiden toimintamahdollisuuksista.

2.3 Ihmisoikeuskoulutus sekä koulutuksen ja tutkimuksen edistäminen

Ihmisoikeuskeskus jatkaa ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistämistä eri tavoin vuonna 2025. Vuoden aikana keskus päivittää koulutusmateriaalejaan, erityisesti seurannan ja raportoinnin osalta tukeakseen itsenäisten ja riippumattomien viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen seurantatyötä ja edistääkseen raportointia Euroopan neuvoston ja YK:n ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanosta. Raportointikoulutuksessa keskus tekee yhteistyötä ulkoministeriön kanssa.

Ihmisoikeuskeskus jatkaa jo vakiintunutta yhteistyötään perus- ja ihmisoikeustutkimusta ja oikeusvaltiotutkimusta tekevien tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa. Keskus osallistuu muun muassa tutkimushankkeiden ohjaus- ja sidosrymiin, seminaareihin ja kuulemisiin ja hyödyntää tutkimustuloksia ja tutkijoiden osaamista omassa toiminnassaan.

2.4 Yritysten ihmisoikeusvastuu

Ihmisoikeuskeskuksen tehtäviin kuuluu edistää perus- ja ihmisoikeuksia myös yksityisellä sektorilla. Keskus toimii aktiivisesti yritysten ihmisoikeusvastuun vahvistamiseksi, muun muassa kouluttamalla teemasta, osallistumalla aihetta käsitteleviin tutkimushankkeisiin ja vaikuttamalla yritysvastuuta koskevaan sääntelyyn.

Vuoden 2025 aikana Ihmisoikeuskeskus vaikuttaa EU:n yritys vastuudirektiivin kansalliseen toimeenpanoon osallistumalla direktiivin täytäntöönpanoa varten asetettuun seurantaryhmään. Tavoitteena on varmistaa, että ihmisoikeudet ja nykyiset kansalliset ihmisoikeusrakenteet huomioidaan työssä asianmukaisella laajuudella.

Ihmisoikeuskeskus jatkaa vuonna 2021 aloitettua työtä sote-alan yritysten vastuullisuuden vahvistamiseksi erityisesti asumispalveluita tarjoavissa yrityksissä. Vuonna 2025 keskus järjestää yritysten ja keskeisten viranomaisten ja muiden alan toimijoiden kanssa työpajan ihmisoikeusvastuun kehittämisestä.

Keskus osallistuu asiantuntijana yritys vastuuverkosto Fibs ry:n Yritysvastuu 2025 -tutkimushankkeeseen ja toimii aktiivisesti yhteistyössä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden Euroopan verkoston ENNHRI:n yritys vastuutyöryhmässä, joka tukee tiedonvaihtoa ja hyvien käytäntöjen levittämistä.

2.5 Medianvapaus

Ihmisoikeuskeskus seuraa medianvapauteen liittyviä kysymyksiä osana oikeusvaltiotyötään. Medianvapaus – vapaan ja vastuullisen median toiminnan edellytykset ja median monipuolisuus ja saavutettavuus – on merkittävä osa toimivaa oikeusvaltiota, joten Ihmisoikeuskeskus raportoi teemasta muun muassa Euroopan komissiolle sen vuosittaista oikeusvaltioraporttia varten. Vuonna 2025 medianvapaus on yksi ENNHRI:n oikeusvaltioraportin painopisteistä. Medianvapaus on myös Suomen Etyj-puheenjohtajuuskauden yksi pääteemoista.

Toimittajiin ja muihin julkisiin toimijoihin kohdistuva häirintä ja vihapuhe, median kyseenalaistaminen ja yleisesti disinformaation levitys ovat ilmiöitä, joita on seurattava, ehkäistävä ja torjuttava entistä enemmän. Ihmisoikeuskeskus arvioi ja kehittää medianvapautta tukevia ja vihapuhetta torjuvia toimia ja pitää aiheita esillä muun muassa ihmisoikeusvaltuuskuntansa kautta.

2.6 Ihmisoikeuspuolustajat ja kansalaisyhteiskunta

Suomessa ihmisoikeusjärjestöjen ja yleisesti kansalaisjärjestöjen toiminta ja liikkumatila ovat viime vuosina kaventuneet hälyttävästi etenkin rahoitusleikkausten vuoksi. Vuoden 2025 kuluessa Ihmisoikeuskeskus pitää asiaa esillä omassa vaikuttamistyössään esimerkiksi oikeusvaltioraportoinnin kautta ja yhteistyössä kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden kanssa.

Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa ihmisoikeuspuolustajien suojeleminen on yksi Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopisteistä. Ihmisoikeuskeskus on seurannut ja vaikuttanut Suomen toimintaan ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseksi tuomalla hyviä käytäntöjä ja esimerkkejä muiden maiden toiminnasta viranomaisten tietoon ja vaikuttamalla muun muassa ulkoasianhallinnon ihmisoikeuspuolustajaohjeiden ja käytäntöjen kehittämiseen etenkin viisumeiden ja väliaikaista suojaa tarjoavan mekanismin osalta. Keskus seuraa vuonna 2025 UM:n ihmisoikeuspuolustajaohjelman pilottihankkeen toteutumista.

Keskus pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan niin GANHRI- kuin ENNHRI-verkostojensa kautta puolustajien suojelun käytäntöjen yhtenäistämiseksi erityisesti EU-tasolla. Tätä työtä jatketaan myös vuonna 2025 vuoropuhelussa keskeisten sidosryhmien kanssa.

3. Ikääntyneiden, vammaisten ja muiden haavoittuvuuden riskissä olevien ryhmien oikeudet

3.1 Oikeudellisen näkökulman ja osallisuuden vahvistaminen

Oikeudellisen näkökulman ja osallisuuden vahvistaminen on keskeinen tavoite Ihmisoikeuskeskuksen työssä. Keskus kiinnittää erityisesti ja poikkileikkaavasti huomiota eri ikäisten vammaisten henkilöiden, ikääntyneiden henkilöiden sekä muiden haavoittuvuuden riskissä olevien ryhmien ja ihmisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin. Vuonna 2025 keskus seuraa hyvinvointialueiden itsenäisen päättävällän kaventumisen vaikutusta heikommassa asemassa olevien ryhmien palveluiden saatavuuteen ja yleiseen tilanteeseen.

Vuoden 2025 aikana keskus edistää lainsäädännön ja muun sääntelyn perus- ja ihmisoikeuksien mukaisuutta muun muassa tekemällä aloitteita ja laatimalla lausuntoja. Samassa tarkoituksessa keskus selvittää oikeuksien toteutumista hyvinvointialueilla, kunnissa ja yritystoiminnassa. Itsemääräämisoikeuden toteutumisen lisäksi se kiinnittää erityisen huomion palveluihin pääsyyn.

Ihmisoikeuskeskus pyrkii edelleen lisäämään tietoisuutta vammaisten sekä ikääntyneiden henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksista, erityisesti itsemääräämisoikeudesta ja sen tukemisen tavoista. Keskus seuraa ja edistää vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden täysimääräistä osallistamista heitä koskevassa päätöksenteossa. Se kehittää yhteistyössä vammaisten ihmisoikeuskomitean (VIOK) ja ikääntyneiden oikeuksien jaoston (IJA) kanssa uusia toimintatapoja ja -muotoja osallisuuden lisäämiseksi sekä yleisesti että erityisesti Ihmisoikeuskeskuksen, ihmisoikeusvaltuuskunnan ja oikeusasiamiehen toiminnassa.

3.2 Vammaisten ja ikääntyneiden oikeuksiin liittyvä tutkimustieto

Tietopohjan vahvistaminen edellyttää tutkimusta ja olemassa olevien tietoaуккоjen identifioimista. Vuonna 2025 Ihmisoikeuskeskus jatkaa yhteistyö-

tään asiantuntijoiden, tutkijoiden, tutkimuslaitosten ja tutkijayhteisöjen kanssa edistääkseen vammaisten henkilöiden ja ikääntyneiden oikeuksiin liittyvää oikeusperustaista keskustelua, tutkimusta ja tutkimustiedon hyödyntämistä.

Ihmisoikeuskeskus systematisoi omaa vammaisten, ikääntyneiden ja muiden haavoittuvuuden riskissä olevien henkilöiden oikeuksien seurantatyötä ja analysoi seurannassa kerättyä tietoa. Tässä se pyrkii identifioimaan mahdollisia tietoaуккоja voidakseen käynnistää jatkoselvityksiä ja vaikuttamistoimia niiden kattamiseksi.

3.3 YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteiden toteutumisen ja ikääntyneitä koskevan kansainvälisen sääntelyn kehittymisen seuranta ja edistäminen

Kansallisen seurannan ohella Ihmisoikeuskeskus seuraa kansainvälisellä kentällä ja EU:ssa tapahtuvaa työtä vammaisyleissopimuksen sekä ikääntyneiden oikeuksien osalta. Keskus osallistuu YK:n vammaisyleissopimuksen määräaikaisraportoinnin eri vaiheisiin ja osallistaa valmisteluun niin VIOK:in kuin muita sidosryhmiä. Suomen maa-
raportti on käsittelyssä YK:n vammaiskomiteassa vuonna 2025. Ihmisoikeuskeskus jatkaa yhteistyötään YK:n vammaisten oikeuksien erityisraportoin-
jan Heba Hagrassin kanssa.

Vuonna 2025 Ihmisoikeuskeskus jatkaa YK:n vammaiskomitean yleiskommenttien kääntämistä ja niistä viestimistä. Se osallistuu ikääntyneiden oikeuksia käsittelevään kansainväliseen yhteistyöhön paitsi YK:n, myös Euroopan neuvoston, EU:n ja ENNHRI:n kanssa, ja jatkaa yhteistyötään YK:n ikääntyvien oikeuksien asiantuntijan Claudia Mahlerin kanssa.

Vuoden 2025 aikana Ihmisoikeuskeskus nostaa vammaisten ja ikääntyneiden ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia esille Suomen puheenjohtajuuskausilla niin Pohjoismaiden neuvostossa kuin ETYJissä.

4. Viestintä ja vaikuttamistyö ihmisoikeuksien edistämisen keinona

4.1 Perus- ja ihmisoikeusnäkökulman vahvistaminen

Vuoden 2025 yleisiä vaikuttamistyön painopisteitä ovat perus- ja ihmisoikeusnäkökulman vahvistaminen hallitusohjelman ja lainsäädäntöhankkeiden toimeenpanossa, valtioneuvoston yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä koskevan tiedonannon toimenpideohjelman toteutukseen vaikuttaminen, tulevan perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman toimeenpanoon vaikuttaminen sekä Suomen kansainvälisiltä sopimusvalvontaelimiltä saamien suositusten toimeenpanon edistäminen.

4.2 Viestinnän ja vaikuttamisen kohdentaminen ja systematisointi

Vuoden 2025 kuluessa Ihmisoikeuskeskus vahvistaa viestinnän ja vaikuttamistyön prosesseja sekä strategista suunnittelua. Se jatkaa viestinnän ja vaikuttamistyön seurannan kehittämistä voidakseen arvioida ja edistää työn vaikuttavuutta.

Ihmisoikeuskeskus edistää sidosryhmyötä muun muassa kartoittamalla uusia kohderyhmiä ja kehittämällä ihmisoikeusvaltuuskunnan työtä. Se kehittää edelleen mediasuhteita, esimerkiksi eduskuntaan akkreditoitujen toimittajien kanssa.

Edellisvuosien lailla Ihmisoikeuskeskus hyödyntää sijaintiaan ja tarjoaa eduskunnalle tietoa ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä ja jatkaa yhteistyötään esimerkiksi eduskunnan demokratiakasvatuksen ja kansainvälisen osaston kanssa. Vuoden 2025 aikana Ihmisoikeuskeskus vahvistaa EU-osaamistaan.

4.3 Viestinnän kehittäminen

Vuoden 2025 aikana Ihmisoikeuskeskus käynnistää verkkosivujen mittavan kokonaisuudistuksen ja kehittää etenkin digitaalisten viestintäkansiensa kokonaisuutta. Se myös jatkaa henkilöstön viestinnän ja vaikuttamistyön osaamisen kehittämistä muun muassa erilaisten koulutusten avulla.

4.4 Tulevia tilaisuuksia ja julkaisuja

Ihmisoikeuskeskus on mukana järjestämässä Euroopan neuvoston ihmisoikeuspäivää touko-kuussa 2025. Nuorten asiantuntijoiden ohjelma järjestää ihmisoikeustapahtuman nuorille aikuisille ja laatii toisen ohjelmakauden loppuraportin julkaistavaksi loppuvuodesta 2025.

5. Resilienssi ja ihmisoikeusennakointi

Ihmisoikeuskeskus seuraa toimintaympäristön muutoksia ja arvioi megatrendien ihmisoikeusvaikutuksia. Se pyrkii täten vahvistamaan resilienssiä ja varautumista sekä määrittelemään prioriteetteja ja osaamisen kehitystarpeita. Tässä strategisessa ennakkoinnissaan se hyödyntää ihmisoikeusennakkoinnista, resilienssistä ja varautumisesta julkaisemansa selvityksen lisäksi myös perus- ja ihmisoikeustoimijat -selvitystään sekä ETYJ/ODIHR:in työkaluja kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden organisaatioresilienssin rakentamiseksi ja uhkien tunnistamiseksi.

Vuoden 2025 kuluessa Ihmisoikeuskeskus jatkaa resilienssin vahvistamista osana ENNHRI:n ja ODIHR:in yhteistyöohjelmaa sekä syventämällä kriisivarautumista. Keskus selvittää mahdollisuuksia jakaa tietoa ja työkaluja resilienssin kehittämiseksi myös muille perus- ja ihmisoikeustoimijoille ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminnan yhteydessä. Se edistää ennakointia ja sen osallisuutta ihmisoikeustyössä sekä osallistuu kansallisen ennakoitiverkoston, valtioneuvoston strategisen ennakkoinnin ja niin Sitran kuin Diakonissalaitoksen osallistavan ennakkoinnin toimintaan.

Ihmisoikeuskeskus osallistuu ihmisoikeusennakkoinnin kehittämiseen eurooppalaisella ja kansainvälisellä tasolla. Vuoden 2025 aikana keskus osallistuu etenkin EU:n perusoikeusviraston strategisen ennakkoinnin ohjeistuksen ja referenssiskenaarioiden viimeistelyn arviointiin sekä New Yorkin yliopiston Future of Rights and Governance -ohjelman seuraamiseen.

6. Nuorten asiantuntijoiden ohjelma

Ihmisoikeuskeskus aloitti vuonna 2022 Nuorten asiantuntijoiden ohjelman, johon valitaan kerrallaan kaksi nuorempaa asiantuntijaa kaksi vuotta kestävään virkasuhteeseen kehittämään omaa perus- ja ihmisoikeusosaamistaan. Ohjelman toinen kausi käynnistyi joulukuussa 2023 ja se päättyy marraskuussa 2025. Toisella ohjelmakaudella tavoitteena on nivoa nuorten oikeuksien näkökulma entistä enemmän läpileikkaavasti Ihmisoikeuskeskuksen toimintaan. Nuorten ohjelman oman toiminnan lisäksi nuoremmat asiantuntijat osallistuvat myös muuhun keskuksen asiantuntijatyöhön.

Vuoden 2025 kuluessa ohjelmassa vahvistetaan edelleen nuorempien asiantuntijoiden osaamista perus- ja ihmisoikeuksista, ihmisoikeuskentästä ja Ihmisoikeuskeskuksen toiminnasta. Ohjelmassa nostetaan esille nuorten näkökulmia ihmisoikeuskysymyksiin esimerkiksi lausunnoissa, tilaisuuksissa, julkisessa keskustelussa ja myös Instagramissa. Ohjelma kiinnittää erityistä huomiota nuorten syvenevään segregatioon.

Ohjelman nuoremmat asiantuntijat järjestävät vuoden 2025 aikana nuorten tapaamisia, joissa keskustellaan ihmisoikeuksista nuorten näkökulmasta ja kerätään tietoa nuorten ihmisoikeuksien edistämiseksi myös yhteistyössä muiden ihmisoikeustoimijoiden kanssa. Lisäksi nuoremmat asiantuntijat ovat mukana järjestämässä erilaisille ryhmille räätälöityjä ihmisoikeus- ja oikeusvalti-
oaiheisia koulutuksia.

Nuorten asiantuntijoiden ohjelma järjestää ihmisoikeustapahtuman nuorille aikuisille ja laatii toisen ohjelmakauden loppuraportin julkaistavaksi loppuvuodesta 2025. Ihmisoikeuskeskus aloittaa vuoden 2025 kuluessa asiantuntijoiden rekrytinnin ohjelman kolmannelle kaudelle.

7. Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminta

Ihmisoikeusvaltuuskunta on Ihmisoikeuskeskuksen kansallinen yhteistyöelin. Nykyisen, järjestyksessä neljännen valtuuskunnan nelivuotinen toimikausi alkoi huhtikuussa 2024. Siinä on jäseninä 39 ihmisoikeuksien ja yhteiskunnan eri osa-alueiden asiantuntijaa ja vaikuttajaa.

Valtuuskunta hyväksyy oman toimintasuunnitelmansa. Vuoden 2025 aikana valtuuskunta valmistelee ihmisoikeusteemaisia informaatiolehtisiä (fact sheets) Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivujen uuteen julkaisusarjaan sekä syventää osaamistaan ja käy keskustelua muun muassa ajankohtaisista oikeusvaltiokysymyksistä, ihmisoikeuksista EU:ssa ja Euroopassa laajemminkin, YK:n vammaisyleissopimuksen ja vammaisten ihmisten ja ikääntyneiden oikeuksien toteutumisesta Suomessa sekä tekoälyn ja ilmastonmuutoksen ihmisoikeuslittuvuuksista. Tarvittaessa valtuuskunta voi tehdä kannanottoja ja aloitteita valitsemistaan teemoista kansalliseen ihmisoikeuskehitykseen vaikuttaakseen.

Valtuuskunta hyväksyy myös Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.

8. Osallistuminen kansainväliseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön

8.1 Kansainvälinen ja eurooppalainen yhteistyö

Ihmisoikeuskeskus edustaa pääsääntöisesti Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota kansainvälisessä ja eurooppalaisessa yhteistyössä. Suomen kansallisella instituutiolla on GANHRI:n myöntämä korkein A-status, joka antaa ihmisoikeusinstituutiolle osallistumis- ja puheoikeudet ENNHRI:ssä, GANHRI:ssa sekä YK:n ihmisoikeusneuvostossa ja sen eri ihmisoikeustoimielimissä ja prosesseissa. Ihmisoikeuskeskus edustaa Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota sekä ENNHRI:n että GANHRI:n yleiskokouksissa, joissa päätetään verkostojen toiminnasta, hallinnosta ja taloudesta.

Puhe- ja osallistumisoikeutta YK:n ihmisoikeusneuvostossa käytetään mahdollisuuksien mukaan Ihmisoikeuskeskukselle keskeisissä teemoissa. Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution A-status on säännönmukaisessa uudelleenarvioinnissa vuonna 2025.

Ihmisoikeuskeskus jatkaa aktiivista osallistumistaan ENNHRI:n toimintaan. Aiempien vuosien tapaan Ihmisoikeuskeskus toimittaa alkuvuodesta ENNHRI:lle raportin Suomen oikeusvaltiotilanteesta. ENNHRI koostaa jäsentensä raportit ja toimittaa ne eteenpäin Euroopan komissiolle. Vuoden 2025 raporttiin ENNHRI on valinnut jäseniä konsultoituaan seuraavat teemat: ihmisoikeuspuolustajat ja kansalaisyhteiskunnan tila, me-

dianvapaus ja oikeusjärjestelmät. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus osallistuu läpi vuoden ENNHRI:n uuden strategian valmisteluun.

Myös laaja-alaista osallistumista ENNHRI:n työryhmiin jatketaan. Ihmisoikeuskeskuksen asiantuntija toimii ENNHRI:n oikeudellisen työryhmän puheenjohtajana. Työryhmässä jäseninstitutiot vaihtavat kokemuksia ja edistävät osallistumistaan oikeudellisissa kysymyksissä. Työryhmä tekee muun muassa sivuväliintuloja eri teemoissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealle sekä osallistuu Euroopan neuvoston eri työryhmien työhön.

Ihmisoikeuskeskus on myös jäsenenä ikään-tyneitä ja vammaisia henkilöitä, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia, yritysten ihmisoikeusvastuuta, tekoälyä, ilmastonmuutosta ja maahanmuuttoa käsittelevissä ENNHRI:n työryhmissä sekä kansallisia ihmisoikeusinstituutioita koskevien standardien asiantuntijaryhmässä. Lisäksi keskus seuraa perus- ja ihmisoikeusviestintään liittyvän työryhmän työtä. Työryhmiin osallistumalla saadaan tietoa muiden kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden toiminnasta eri teemoissa sekä mahdollisuuksista vaikuttaa eurooppalaisiin ihmisoikeusmekanismeihin. Globaaliverkosto GANHRI on myös perustanut alkuperäiskansasasioita käsittelevän työryhmän, johon Ihmisoikeuskeskus osallistuu yhdessä muiden pohjoismaisten instituutioiden kanssa.

Keskeisinä yhteistyötahoina pysyvät myös EU:n perusoikeusvirasto FRA, ETYJin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto ODIHR sekä Euroopan neuvoston ja YK:n eri toimielimet. Ihmisoikeuskeskus toimittaa FRA:lle tietoja eri ihmisoikeusteemoista ja osallistuu sen järjestämiin tilaisuuksiin. Se myös jatkaa osallistumistaan ODIHR:n resilienssiyhteyshenkilöiden verkoston työhön ja seuraa Suomen ETYJ-puheenjohtajuuskautta vuonna 2025. Yhteistyö Euroopan neuvoston ja YK:n toimielinten kanssa tapahtuu pääsääntöisesti määräaikaisraportoinnin sekä ENNHRI:n ja GANHRI:n kautta.

8.2 Akkreditaatio

Kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden akkreditaatiostatusta Pariisin periaatteiden pohjalta arvioidaan GANHRI:n akkreditaatiokomiteassa (Sub-Committee on Accreditation) viiden vuoden välein. Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution seuraava arviointi tapahtuu maaliskuussa 2025. Tavoitteena on, että Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituutio säilyttää A-statuksensa.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi